

Koncepce primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Mladé Boleslavi

Mladá Boleslav

květen 2019

Obsah

Úvodní slovo	3
1. Terminologie, východiska primární prevence	4
1.1 Základní terminologie.....	4
1.2 Rozdělení primární prevence	4
1.2.1 Nespecifická primární prevence	4
1.2.2 Specifická primární prevence	5
1.3 Typy rizikového chování	5
1.4 Cílové skupiny primární prevence rizikového chování	7
1.5 Cíle programů primární prevence	8
1.5.1 Cíle primární prevence u jednotlivých věkových skupin	8
1.6 Principy primární prevence	9
1.7 Efektivní primární prevence	10
1.8 Neefektivní primární prevence.....	11
1.9 Faktory ovlivňující primární prevenci	12
1.9.1 Rizikové faktory	12
1.9.2 Protektivní faktory.....	12
2. Legislativní východiska	13
3. Primární prevence ve školách	14
3.1 Školní poradenské pracoviště.....	14
3.2 Školní metodik prevence	16
3.3 Preventivní program školy.....	18
4. Hlavní aktéři primární prevence a její koordinace	21
4.1 Škola a výběr partnerů pro primární prevenci	21
4.2 Školní metodici prevence	24
4.3 Koordinátor primární prevence města.....	25
4.4 Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně	26
4.5 Krajský školský koordinátor prevence	26
5. Financování	26
6. Příklady dobré praxe a doporučení	27
6.1 Doporučení a tipy pro Vás / programy které lze provádět svépomocí	28
6.2 Doporučení a tipy pro Vás / programy prováděné externími poskytovateli.....	29
7. Přínos koncepce a závěr	31
8. Kontakty na mladoboleslavskou síť služeb	32
Použitá literatura a inspirativní odkazy	34

Úvodní slovo

Koncepce primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Mladé Boleslavi je vytvořena na základě potřeby stanovit rámec primární prevence v mladoboleslavských školách. Ověřit a pojmenovat funkční přístupy a metodiky v oblasti rizikového chování a vzdát se neefektivních nástrojů a postojů, které nás brzdí v novém pojetí problematiky. Koncepce vychází z hlavních strategických dokumentů, jako jsou Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 - 2027, Strategie prevence kriminality v ČR v letech 2016 až 2020 a Národní strategie protidrogové politiky na období 2019 -2027. Vychází se současné celospolečenské snahy vytvořit pro školy a školská zařízení jednotný materiál, který by jasně definoval povinnosti škol a zároveň jasně nabízel systém vzdělání i financování pro školy. Ty se bohužel velmi často nachází na hranice toho, co by chtěly a potřebovaly a toho, kam reálně finančně dosáhnou. Koncepce primární prevence města Mladá Boleslav by měla být výchozím materiálem pro nastávající spolupráci všech v koncepci zmíněných subjektů. Měla by být školám oporou a pomocníkem pro řešení nových i stále přetrvávajících témat, které koordinovaným přístupem mohou dosáhnout změn. Cílem je i optimalizace a stabilizaci sítě realizátorů programů primární prevence a zvyšování odborných předpokladů pracovníků, kteří se věnují preventivní práci s dětmi a mládeží. Podpořit školní metodiky prevence v jejich pozici a fundovanosti. Koncepce by měla přinést i vyšší kvalitu do poskytovaných programů a lépe nastavit systém evaluace.

Při naplňování uvedených východisek je kladen důraz na uspokojování potřeb cílových skupin a zároveň efektivní využívání finančních prostředků.

Na tvorbě Koncepce primární prevence rizikového chování spolupracovali koordinátor města Mladá Boleslav, koordinátor PPP MB, školní metodici prevence, Oddělení bezpečnosti a prevence kriminality Mladá Boleslav a Městská policie.

1. Terminologie, východiska primární prevence

1.1 Základní terminologie

Pojem **prevence** (z lat. *praevenire*, předcházet) znamená soubor opatření, které směřují k předcházení jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Cílem prevence je zamezit či snížit výskyt a šíření rizikového chování, nebo pomoci řešit jeho důsledky.

*Pojem **rizikové chování** znamená takové chování, v jehož důsledku dochází k nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. (Miovský, Zapletalová, 2006).*

Některé typy rizikového chování se opakují a jsou stále frekventované. V žádném případě nejsou neměnné. Některé se mění a definují velmi rychle navzdory aktuální situaci, která nastává, někdy neočekávaně. Mění se tedy aktuálnost „oblíbenost“ i frekvence rizikového chování.

1.2 Rozdělení primární prevence

Prevenici dělíme na primární, sekundární a terciální.

Primární: předcházení vzniku rizikového chování u osob, u kterých se ještě rizikové chování nevyskytlo

Sekundární: předcházení vznik a rozvoje rizikového chování o osob, které jsou přímo ohroženou skupinou

Terciální: předcházení zdravotním a sociálním dopadům v důsledku rizikového chování

Dle MŠMT (2010) je primární prevence výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování, psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti.

Primární prevenci dělíme na nespecifickou a specifickou.

1.2.1 Nespecifická primární prevence

Jsou aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity, které napomáhají snižovat riziko vzniku rizikového chování prostřednictvím vhodného využití volného času. Patří sem zájmové, sportovní a volnočasové programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, k odpovědnosti za sebe i za druhé.

Nespecifické primární prevenci se školy věnují ve svých výukových předmětech a vhodně doplňují vzdělávací program ve výukových hodinách občanské nauky, člověk a zdraví, člověk a svět práce, přírodopis, chemie a dalších předmětech. Dále sem řadíme projektové dny, exkurze, kampaně, výlety apod.

1.2.2 Specifická primární prevence

Jsou takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny na některou z konkrétních forem rizikového chování. Vychází z předpokladu, že vždy budou ve společnosti děti, kterým nestačí pouze nabízet volnočasové aktivity, ale vyžadují určité specifické podpůrné programy, které umožní vyrovnat se svojí „jinakostí“, nebo s vyčleněním z běžných vrstevnických skupin. Specifická primární prevence vznikla z potřeby definice rizikového chování. Kdyby nebylo rizikového chování, neexistovala by specifická primární prevence.

Dělíme ji do třech úrovní, které jsou vždy vydefinovány intenzitou programu, cílovou skupinou, pro kterou je určena, mírou ohrožení a prostředky programu, které využívá. Obecně platí, že čím hlubší a intenzivnější program, tím větší nároky na vzdělání a erudovanost poskytovatele programu a samozřejmě tím vyšší finanční náklady.

Všeobecná primární prevence

Zaměřuje se na běžnou populaci dětí a mládeže, bez známek rizikové skupiny, např. předcházení užití návykových látek u osob, které dosud nejsou s návykovou látkou v kontaktu. Pracuje se skupinou velikosti třídy, rozlišuje cílovou skupinu z pohledu věkové připravenosti.

Selektivní primární prevence

Zaměřuje se na skupiny dětí a mládeže, u kterých je zřetelné ohrožení rizikovým chováním. Tedy jsou přítomny rizikové faktory jiné, než u běžné populace. Jedná se o děti z výchovnými problémy, špatným rodinným zázemím, děti problémových konzumentů alkoholu, nebo děti se špatným prospěchem. Program selektivní prevence vyžaduje již erudici poskytovatele. Pracuje se s menšími skupinami, nebo jednotlivci.

Indikovaná primární prevence

Je zaměřena na menší skupinu, nebo jednotlivce, který je výrazně vystaven působení rizikových faktorů, nebo se již vyskytlo rizikové chování. Snahou je podchytit problém co možná nejdříve a neprodleně zahájit intervenci.

1.3 Typy rizikového chování

- Záškoláctví: za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka, jedná se o přestupek, kdy vědomě zanedbává školní povinnost a porušuje školní řád. Zároveň

porušuje i školský zákon, který obsahuje ustanovení o povinné školní docházce. Záškoláctví je často doprovázeno i dalšími typy rizikového chování.

- Šikana a agrese: za rizikové považujeme všechny formy agresivního chování zaměřené vůči druhé osobě, nebo vůči sobě samému, ale i vůči věcem a majetku druhých, Patří sem šikana, kyberšikana, sebepoškození, suicidální chování, vandalismus, sprejování. Za agresivní chování považujeme takové chování, které prokazatelně fyzicky, psychicky, nebo materiálně způsobuje újmu.
- Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě: jedná se o poměrně novou formu rizikového chování, lze ji definovat jako záměrné vystavování sebe nebo druhých nepřiměřenému riziku újmy na zdraví, nebo ohrožení života. Lze sem zařadit vodní sjezdy, bez zkušeností a znalostí, aktivity překračující fyzickou zdatnost, záměrné přecházení frekventované komunikace apod.
- Rasismus a xenofobie: jedná se o projevy a chování směřující k potlačování zájmu a práv menšin, k rasové nerovnocennosti, netoleranci a nesnášenlivosti.
- Sexuální rizikové chování: je chování, které doprovází sexuální aktivitu. Patří sem nechráněný pohlavní styk, náhodné známosti, promiskuitní chování, nevhodné hygienické podmínky apod. Velmi často dochází k rizikovému sexuálnímu chování v kombinaci s užíváním návykových látek.
- Poruchy příjmu potravy: jedná se o naučené rizikové vzorce chování k příjmu potravy, které jsou založené na špatném sebehodnocení. Vlastní sebehodnocení je často velmi odlišné od reality, může být ale doprovázeno nadváhou i velmi nízkou váhou. Všechny tyto extrémy způsobují další komplikace a dopady v oblasti zdravotní, psychologické i sociální.
- Užívání návykových látek: užití chemické látky, které působící na centrálně nervovou soustavu, kde mění mozkové funkce a způsobují dočasné změny ve vnímání, náladě, vědomí a chování. Mezi tyto látky patří alkohol, tabák a další návykové látky. V této terminologii bychom mohli vynechat legální a nelegální, ve věku dětí a dospívajících hovoříme vždy o rizikovém užívání. Jednorázové užití neboli také experiment (někdy i nepravidelně opakovaný) může být značně nebezpečný, může vést např. k předávkování, zdravotním potížím, vážným úrazům nebo rozvoji psychických problémů. Užívání lze definovat jako opakovanou zkušenost s návykovou látkou.
- Sekty: pro většinu sekt jsou charakteristické extrémní názory na život, společnost, vztah mezi lidmi, na chápání dobra a zla apod. Hlavní důvod, proč je náboženským sektám věnována pozornost, je potenciální nebezpečí plynoucí z psychické manipulace s jednotlivcem, které může být nebezpečné zejména pro mladého člověka. Sekty se vyznačují rozmanitým sociálně problémovým jednáním, v některých

ojedinělých případech mají snahu zasahovat do fungování společnosti a dokonce některé sekty mají sklon k násilným jednáním v podobě hromadných sebevražd nebo i teroristických akcí.

1.4 Cílové skupiny primární prevence rizikového chování

Cílovou skupinou vždy rozumíme tu část populace, kterou chceme oslovit a u níž chceme snížit míru rizika, nebo tu část populace, která bude svými postoji a chováním ovlivňovat děti a mládež.

Primární rozdělení do skupin podle věku, bez zvláštní míry zátěže a rizika. Můžeme zde využívat programy všeobecné primární prevence.

- Předškolní věk (3 – 6 let)
- Mladší školní věk (6 – 12 let)
- Starší školní věk (12 – 15 let)
- Mládež (15 – 18 let)
- Mladí dospělí (18 – 26 let)

Jednotlivci, nebo skupiny, vykazující rysy rizikového chování - např. děti z rodin, kde je páchána trestná činnost, se závislostí na návykových látkách apod.) vyžadují programy selektivní primární prevence, případně indikované primární prevence, podrobněji v kapitole 1.2.2.

Sekundární cílovou skupinou jsou dospělí, vychovatelé a vzdělavatelé, které svými postoji a chováním ovlivňují děti a mládež.

- Pedagogové
- Rodiče
- Školní metodici prevence
- Sociální pracovníci, kurátoři pro děti a mládež
- Pediatri, psychologové, speciální pedagogové
- Veřejnost

1.5 Cíle programů primární prevence

Pro všeobecnou PP

- Odborně působit na žáky a studenty a posilovat jejich vědomosti, postoje a zvyšovat odolnost vůči škodlivým vlivům, které nevedou ke zdravému a zodpovědnému způsobu života a to nejen v době realizace programu, ale i v budoucnosti.
- Provázet informace, zkušenosti a zážitky a vytvářet ucelený komplexní program prevence ve školách
- Vést žáky a studenty ke kritickému myšlení nad zažitými rizikovými společenskými normami. Vytvářet povědomí o rizikovém chování a důsledcích, které z něj vyplývají.
- Rozvíjet důležité kompetence, např. schopnost odolat tlaku vrstevnické skupiny nácvikem efektivních metod chování a schopnosti odmítat. Rozvíjet sociální dovednosti, navazování zdravých vztahů, dovednost rozhodovat se, efektivně řešit konflikty apod.
- V rámci školního prostředí umět reálně zhodnotit situaci ve škole a případně vhodnými nástroji zvýšit efektivitu prevence, nebo včasným zásahem minimalizovat projevy nežádoucího rizikového chování, adekvátními prostředky ochránit jedince i kolektiv a využít specializované pomoci v oblasti poradenské, nebo léčebné.

Pro selektivní PP

- napomáhat při diagnostice problému ve třídě
- napomáhat ke zkvalitnění vztahů mezi žáky ve třídě, kde jsou vztahy z různých důvodů narušeny
- zlepšit sociální klima v indikovaných třídách
- spolupracovat s třídními učiteli a školními metodiky prevence při řešení situace ve třídě
- podpora pedagogů v obtížné situaci
- zajistit jedinci s rizikovým chováním a jeho rodině následnou odbornou péči

1.5.1. Cíle primární prevence u jednotlivých věkových skupin

- **Předškolní věk 3-6 let:** prevence zaměřená především na vytváření zdravých životních návyků, zdravých sociálních návyků a zdraví jako nejdůležitější hodnoty. Čím je věk dítěte nižší, tím více je prevence orientována na zdraví. Programy pro předškolní děti řadíme do oblasti nespecifické primární prevence.
- **Mladší školní věk 6-12 let:** prevence je zaměřená na prohlubování dovedností, jak chránit své zdraví a na předání informací o škodlivosti tabáku a alkoholu, včetně vymezení základních pravidel týkajících se užívání návykových látek obecně.

- **Starší školní věk 12-15 let:** prevence je zaměřená na rozvoj sociálních dovedností, především interaktivní programy pomáhají dětem čelit sociálnímu tlaku, jsou také zaměřeny na asertivní chování, na zkvalitnění komunikace, na nenásilné zvládání konfliktů, na nácvik odmítání návykové látky, na zvládání stresu, na tvorbu postojů na základě objektivních informací apod. Programy pro tuto věkovou kategorii řadíme do oblasti specifické primární prevence.
- **Mládež 15-18 let:** prevence je zaměřená na podporu protirizikových postojů a norem, na nabídku pozitivní alternativy trávení volného času, seznámení se s možnostmi řešení obtížných situací (včetně možnosti, kam se obrátit v případě problému spojeného s výskytem rizikového chování).
- **Mladí dospělí 18-26 let:** prevence je cílená podobně jako v předcházejících obdobích s větším důrazem na zodpovědná rozhodnutí a s více informacemi o právní odpovědnosti v dospělosti.
- **Dospělá populace – nad 26 let:** podávání objektivních informací z oblasti drogové problematiky a odbourávání mýtů spojených např. s užíváním návykových látek.

1.6 Principy primární prevence

Pouze program, který má jasně stanovené cíle je možné hodnotit. Pokud primárně preventivní program některé z těchto požadavků nesplňuje, je u něho obvykle vyloučena jakákoli odborná forma hodnocení jeho kvality a efektivity. „Ve vztahu k prevenci na školách a školských zařízeních je třeba zdůraznit základní východisko efektivní prevence: nelze preventivně působit, ani rozvíjet vzdělávání bez tvorby optimálních podmínek pro tyto procesy, není prevence bez proměny školy. Jádrem preventivní strategie je komplexní změna ve škole, která zahrnuje vše, co se ve škole děje. Při zajištění efektivity PPRCH (primární prevence rizikového chování) je třeba při její realizaci respektovat zásady či principy, které vycházejí z výzkumných zjištění a praktických zkušeností realizátorů.“ (Nešpor K., Csémy L., Pernicová H., 1999)

Programy primární prevence prošly v posledních letech zásadním vývojem a MŠMT a přední adiktologové se shodují v následujících kritériích.

1) Komplexnost a kombinace strategií

Rizikové chování je důsledek mnoha působících faktorů a je třeba se na cílovou skupinu dívat z pohledu bio – psych – sociálního. Neexistuje tedy jednoznačná metoda, která je univerzálně úspěšná, ale vždy se jedná o koordinovanou spolupráci institucí i přístupů.

2) Systematické plánování a kontinuita

Programy by měly na sebe vzájemně navazovat a smysluplně doplňovat. Preferují se programy dlouhodobé a systematické, které lze hodnotit. Vyžadují vzdělávání lektorů a jejich zkušenost. Jednorázové akce a přednášky nejsou příliš efektivní.

3) Včasná práce s třídním kolektivem

Základním kamenem pro spolupráci jedince, třídy, školy, rodičů je navázání důvěry a vytvoření pravidel. Právě začínající třídy jsou ideální a tvárné pro nastavení spolupráce.

4) Cílenost a adekvátnost

U každého preventivního programu musí být zohledněn věk, úroveň vědomostí, sociokulturní zázemí, úroveň rizikového chování apod. Program by vždy měl být atraktivní pro cílovou skupinu, aby udržel pozornost. Velmi vhodné je, když program nabízí vlastní prožitek a navazuje na něj diskuse, nebo propojení s dalšími souvislostmi. Velmi vhodné je třeba využít vyučovacích předmětů, které mají souvislost s tématem, nebo třídnických hodin a tam dále navázat a téma rozvíjet (např. hodnoty, vlastní sebehodnocení, tolerance, spolupráce ve třídním kolektivu apod.).

1.7 Efektivní primární prevence

Efektivní primární prevence zahrnuje kontinuální a **komplexní programy**, interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, především programy pomáhající odolávat žákům sociálnímu tlaku zaměřené na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu apod. Principy efektivní a vyhodnotitelné prevence **jsou založeny na soustavnosti, dlouhodobosti, aktivitě, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti.**

(Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)

Metodické doporučení k primární prevenci je nástrojem, který má pomoci porozumět školám a školským zařízením vydefinovat rizikové chování, najít možnosti, jak mu předcházet a případně jak efektivně reagovat, pokud k jeho výskytu dojde.

Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních vzniklo v souladu se Strategií prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, Národní strategií protidrogové politiky a Strategií prevence kriminality.

Co tedy funguje:

- dlouhodobost, komplexnost, kontinuita
- začít ideálně v předškolním věku
- práce v malých skupinách (max. 30 účastníků, spíše méně, kruhové uspořádání sezení, dialog)
- aktivní účast cílové skupiny (prožitek, výtvarné a pohybové techniky, rozbor, nutná zpětná vazba, vždy aktivitu zpracovat, „vytěžit“) a využití „peer prvku“ (věkové blízkosti s dětmi)
- reakce na aktuální potřeby cílové populace (nutno sledovat nové trendy, být tzv. „in“, sledovat vývoj konkrétní skupiny, mít o ní informace)
- nabídka pozitivních alternativ k rizikovému chování (zdravý životní styl, posilování sebevědomí, rozvoj komunikace, nácvik řešení problémů, vedení k zodpovědnosti)
- využití „KAB“ modelu - orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování např. posílení schopnosti mladých lidí čelit tlaku k užívání návykových látek zvýšeným sebevědomím, nácvikem asertivity a schopností odmítat, zkvalitněním sociální komunikace a schopnosti obstát v kolektivu a řešit problémy sociálně přiměřeným způsobem
- jasný a strukturovaný program (předem jasná metodika, požadavky na vzdělání a kompetence lektorů, časové ohraničení, vymezená témata a pravidla, shrnující závěr)
- důraz na kontext programu (respektování specifik dané lokality, spolupráce s rodiči, spolupráce institucí zapojených do programu prevence)
- denormalizace - primární prevence má přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které není příznivé k šíření rizikového chování, „rizikové chování zde není normální“
- podpora protektivních faktorů ve společnosti, více v kapitole 1.9.2.

1.8 Neefektivní primární prevence

Co tedy nefunguje:

- zastrasování, nebo zlehčování problematiky
- zjednodušování přístupem: „prostě řekni ne“
- pouhé předávání informací o rizikovém chování, sledování filmů, moralizování, nebo nastavení tvrdých pravidel a nulové tolerance přestupků
- jednorázově realizované akce, masové besedy, potlačování diskuse, besedy s bývalými uživateli (ex-usery) na základních školách, nezapojení žáků/studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů
- hromadné kulturní či sportovní aktivity, nebo přednášky, které by měly být pouze doplňkem, a vždy by na ně měla navazovat diskuse v malých skupinkách.
- programy, které neodpovídají cílovým skupinám, nebo mají nereálné cíle
- kampaně, nemají vliv na změnu chování, pouze zvyšují informovanost

- setrvačnost, používání programů, které už nejsou atraktivní, nebo aktuální
- Screeningové metody – testování a hledání stop po návykových látkách prostřednictvím stěrů z lavic

1.9 Faktory ovlivňující primární prevenci

Při tvorbě efektivních programů primární prevence má zásadní význam znalost rizikových a protektivních (ochranných) faktorů, které nám mohou ovlivňovat efektivitu prováděných programů. Lze zde uvést teorii autorů Offorda a Bennetta (2002).

1.9.1 Rizikové faktory

- Individuální faktory - pohlaví, temperament, impulsivita, poruchy emocionality, deficity v sociálních dovednostech, nízké sebehodnocení, selhávání ve škole, problémy se zákonem, duševní poruchy, ADHD
- Rodinné faktory - dysfunkce v rodině, užívání návykových látek rodiči, nedostatek rodičovského dohledu, slabá rodičovská podpora, nedůsledný výchova, chudoba, nezaměstnanost, konflikty v rodině, souhlasný postoj k nerespektování školy
- Vrstevnické vztahy - šikana, odmítnutí a vyřazení ze skupiny, členství ve skupině s rizikovým chováním a pozitivní postoj k němu
- Školní faktory - nezdravé školní klima, nízké očekávání pedagogů, malá angažovanost pedagogů, rezignace, zaměření na výkon, neostatečný náhled na reálnou situaci
- Komunita - nedostatečná síť služeb, nízká kvalita organizací, vysoká dostupnost návykových látek v regionu, vysoká kriminalita, nedostatečná nabídka volnočasových aktivit ...

Jako nástroj pro vydefinování a použití ochranných faktorů lze použít teorii Ferguse a Zimmermana (2005)

1.9.2 Protektivní faktory

- Individuální faktory - podpora sociálních dovedností, emocionální stabilita, pozitivní vztah k sobě danému, odolnost vůči zátěži, svědomitost, odolnost vůči tlaku skupiny
- Rodinné faktory - podpora a soudružnost rodičů, rodičovský dohled a spolupráce, zdravý životní styl rodičů, intolerance vůči rizikovému chování, vydefinovaná pravidla chování, hranice, důslednost
- Vrstevnické vztahy - dobrá vrstevnická skupiny s přiměřenými aktivitami a zájmy, dobrá komunikace, dostatek přátel

- Školní faktory - dobré školní klima, dobré vztahy s učiteli, pravidla kolektivu, včasná, systematická a efektivní specifická primární prevence
- Komunita - spolupráce organizací, vhodná nabídka volnočasových aktivit dětem

2. Legislativní východiska

Při realizaci primární prevence rizikového chování (PPRCH) je nezbytné vycházet z legislativy, která vymezuje zásady primární prevence, upravuje kompetence jednotlivých subjektů, podílejících se na primární prevenci.

Základním legislativním dokumentem, který upravuje oblast PPRCH ve školách a školských zařízeních je **zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, který ukládá povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a pro předcházení vzniku rizikového chování.

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který zpřísňuje podmínky pro požívání alkoholu, tabákových výrobků a jiných návykových látek.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů stanovuje, že metodik, který splňuje kvalifikační předpoklady, má nárok na příplatek za svou činnost.

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů stanovuje nezbytné kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností (mezi něž patří prevence rizikového chování).

Vyhláška č. 72/2005 Sb., ve znění **vyhlášky č. 197/2016 Sb.**, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, je klíčovou pro funkci školního metodika prevence a metodika prevence, zákonně ukotvuje tuto funkci. Vymezuje kompetence v rámci školy a současně stanovuje metodické řízení školního metodika prevence metodikem prevence pedagogicko- psychologické poradny.

Pro školy vyplývá jednoznačná povinnost v rámci školních řádů definovat rizikové aspekty vedoucí k rozvoji rizikového chování.

Školy oblast primární prevence rozpracovávají v rámci svých školních vzdělávacích programů. Většina z nich má zpracovaný samostatný dokument, který primární prevenci a její realizaci na škole popisuje z hlediska priorit a cílů – Preventivní program školy.

Jedná se o dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti.

Preventivní program školy je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrości forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy. Preventivní program školy je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce (Metodické doporučení č. j. 21291/2010-28), je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.

Základním dokumentem pro vytváření preventivního programu škol je dokument MŠMT - **Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027**.

Zákon č 553/91 Sb. o obecní policii §2 bod f. Obecní policie při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku a plnění dalších úkolů podle tohoto, nebo zvláštního zákona se podílí na prevenci kriminality v obci.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů se zabývá problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (ve vztahu k primární prevenci je zejména oblast sociálního znevýhodnění).

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která v §2 přímo stanovuje, že školská zařízení pro zájmové vzdělávání budou uskutečňovat formy činností v zájmovém vzdělávání vedoucí k prevenci rizikového chování dětí, žáků, studentů.

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciální pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických.

3. Primární prevence ve školách

3.1 Školní poradenské pracoviště

Poradenské služby ve škole jsou zajištěny výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem, nebo speciálním pedagogem a vybranými pedagogy školy. Ředitel zodpovídá za školní poradenské služby a vytvoření preventivního programu pro školu. Na některých školách jsou zřizována školní poradenská pracoviště, která nabízí poradenské a konzultační služby pro žáky, jejich zákonné zástupce a pedagogy. Za poskytování poradenských služeb na škole zodpovídá nejčastěji ředitel školy, případně jím pověřený zástupce. Vedení školy se podílí společně s ostatními pracovníky na vytvoření Programu školního poradenského pracoviště na zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole, klade důraz na vzájemnou informovanost, spolupráci a dodržování etického kodexu školních poradenských pracovníků.

Činnost školního poradenského pracoviště vychází z Vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

školní poradenské pracoviště zajišťují

- školní psycholog nebo školní speciální pedagog
- výchovný poradce (kariérový poradce)
- školní metodik prevence

Školní psycholog

- poskytuje psychickou podporu a poradenství žákům a jeho rodičům v obtížné životní situaci
- umožňuje neodkladné řešení problémů spojených se školní docházkou
- provádí krizovou intervenci a neodkladná psychologická vyšetření žáků
- poskytuje pomoc dětem s neprospěchem a vytváří předpoklady pro jeho snižování
- pracuje s třídními kolektivy a třídními učiteli, podporuje zdravé třídní klima
- poskytuje poradenství pro učitele, při práci s problémovými žáky
- koordinuje služby s ostatními poradenskými zařízeními
- pracuje s celým systémem školy (vedení, pedagogové, třídní učitelé, žáci, rodiče)
- podílí se na vytváření strategií a programů zaměřených na podporu rozvoje osobnosti žáků
- podílí se na monitorování problémových projevů chování a navrhuje konkrétní opatření
- pracuje průběžně s žákovskými kolektivy a ovlivňuje klima školních tříd a potažmo celé školy
- zajišťuje koordinaci poskytovaných služeb s ostatními subjekty, zejména PPP, SPC, SVP

Speciální pedagog

- koordinuje speciálně-pedagogické poradenství ve škole
- připravuje podmínky pro integraci dětí se zdravotním postižením ve spolupráci s dalšími odborníky, sleduje a pravidelně vyhodnocuje proces individuální integrace
- provádí speciálně-pedagogické diagnostické činnosti
- pomáhá vytvářet a koordinovat vznik individuálních vzdělávacích programů pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- poskytuje péči žákům se speciálními vzdělávacími potřebami
- navrhuje a pomáhá realizovat opatření, která směřují ke zkvalitnění vzdělávací práce školy v oblasti speciální pedagogiky
- metodicky vede asistenta speciálního pedagoga

- poskytuje pedagogickým pracovníkům školy metodickou pomoc a odborné informace z oblasti speciální pedagogiky, pomáhá při jejich aplikaci
- poskytuje poradenskou a konzultační pomoc rodičům žáků nebo jejich zákonným zástupcům

Výchovný poradce

- spolupracuje se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem
- spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou, SPC a SVP
- spolu provádí vyhledávání žáků, kteří potřebují pomoc a jejichž výchova, vzdělávání nebo psychický a sociální vývoj vyžadují speciální péči
- předkládá návrhy na postup a řešení problémů žáků
- průběžně sleduje chování žáků po dobu školní docházky
- koordinuje spolupráci třídních učitelů se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem
- pomáhá v kariérovém poradenství a spolupracuje s učiteli odborných předmětů, kteří se orientují na volbu profese
- metodicky pomáhá třídním učitelům při řešení aktuálních problémů třídních kolektivů
- spolupracuje se školním metodikem prevence
- spolupracuje s rodiči nebo zákonnými zástupci dítěte
- je ochráncem práv dítěte v prostředí škol

3.2 Školní metodik prevence

- významně se podílí na realizaci preventivního programu školy
- spolupracuje se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem
- spolupracuje s výchovným poradcem a třídními učiteli
- pomáhá vytvářet a realizovat programy prevence rizikového chování
- sleduje aktuální situaci na škole a inovuje strategie přístupu k prevenci
- poskytuje odborné vedení a metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům školy při realizaci preventivního programu školy a při provádění jednotlivých preventivních aktivit
- koordinuje poskytování vzdělávacích akcí pro pedagogy na dané škole
- spolupracuje s institucemi, které zajišťují odbornou pomoc v problematice prevence a zneužívání návykových látek

- zajišťuje informovanost žáků, rodičů nebo jejich zákonných zástupců o činnosti institucí, které poskytují pomoc dětem, které mají problémy se závislostmi nebo jinými negativními jevy v jejich sociálním vývoji* spolupracuje se středisky výchovné péče, s krizovými centry a dalšími institucemi, které poskytují primární, sekundární i terciální péči ve státních i nestátních zařízeních
- ve spolupráci s dalšími odborníky poskytuje konzultační a poradenskou pomoc rodičům
- podílí se na akcích pořádaných školou v oblasti volno časových aktivit
- pomáhá při vytváření nabídky volno časových aktivit školy
- jeho činnost je vymezena ve vyhl. č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- předpokladem k činnosti metodika prevence je studium podle § 9 písm. c) vyhlášky č. 317/2005 Sb., o DVPP

Školní metodik prevence v systému školy

Školní metodik prevence je nositelem funkce ve školním prostředí, která často není zcela jasně definovaná a respektovaná. Mnoho pedagogů ji dostane „tak trochu za odměnu“ a už mu zůstane. Pojďme se na tuto roli ale podívat z trochu jiného pohledu.

Školního metodika prevence je třeba si vychovat a nabídnout mu pomocnou ruku a zázemí. Je v současné době nezbytné, aby absolvoval vzdělávání podle vyhlášky 317/2005 Sb. v platném znění, kde je v § 9 v rámci studia k výkonu specializovaných činností uvedena i prevence sociálněpatologických jevů. Toto studium v rozsahu 250 hodin je ukončeno obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí. Jedná se o studium často o víkendech a ve svém volném čase, u kvalitních certifikovaných poskytovatelů často vypadá jako sebezkušenostní výcvik pro osoby, které pracují v pomáhajících profesích. Je smutným faktem, že školní metodik prevence doposud nemá úlevu ve svém pracovním úvazku, přestože povinností a zodpovědností má za dva. Po absolvování specializačního vzdělávání má nárok na přiznání měsíčního příspěvku za specializovanou činnost 1 000 Kč -2 000 Kč.

Diskutovaná bývá i otázka spojení funkce školního metodika prevence a výchovného poradce. Příslušná legislativa je vymezuje jako dvě funkce a měly by být tedy oddělené s důrazem na přesné vymezení činností jak jedné, tak druhé pozice. Toto rozlišení je důležité nejen pro práci obou pedagogů, ale třeba také při jednání s rodiči: O jaký problém se jedná a kdo se na řešení bude podílet? Výchovný poradce? Metodik prevence? Oba? A kdo bude mít v takovém případě hlavní slovo?

Pokud máte školního metodika prevence, se kterým jste ve shodě, jak má prevence ve Vaší škole vypadat, pokud si jeho práce vážíte a v pozici ho chcete udržet- prosím motivujte ho. Někdy stačí změnit postoje, které nic nestojí, a přesto mu bude v jeho roli lépe. Například zveřejněte jeho jmenování do funkce, ideálně před ostatními pedagogy, jasně definujte jeho kompetence a čím může ostatním kolegům být nápomocný. Stejně tak by se měla vydefinovat jeho pozice vzhledem k prvnímu a druhému stupni vzdělávání. Taktéž vymežit oblasti spolupráce se školním psychologem a jeho roli ve školním poradenském pracovišti. Pokud je možné měl by mít vlastní místnost pro práci a jeho práce by měla být důstojným způsobem hodnocena. Uvědomme si, že chceme mnoho a bohužel často nabízíme málo ☺.

3.3 Preventivní program školy

Preventivní program školy (dříve Minimální preventivní program) je konkrétní dokument školy, který vychovává žáky ke zdravému životnímu stylu, je zaměřený na osobnostní a sociální vývoj a rozvoj komunikativních dovedností. Je založen na kombinaci a pestrosti práce se žáky. Zapojuje do procesu žáky, pedagogický sbor i rodiče. Je vypracováván nejčastěji na období jednoho roku a zpracovává ho školní metodik prevence. Podléhá kontrole České školní inspekce a je součástí výroční zprávy školy. Na tvorbě a realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci. Za jeho koordinaci a kontrolu zodpovídá školní metodik prevence. Tvorbu Preventivního programu školy (dále PP) definuje metodický pokyn MŠMT ČR č. j.: 20006/2007-51.

Cílem programu je oddalovat, bránit, nebo snižovat výskyt rizikového chování a zvyšovat schopnost žáků být zodpovědný a činit zodpovědná rozhodnutí ve svém životě. Jeho součástí by měl být i krizový plán, který řeší postupy jednání a řešení u podezření na všechny typy rizikového chování ve školním prostředí.

Pět základních kroků pro tvorbu Preventivního programu školy

Krok 1.: Charakterizujte Vaši školu

V rámci této kapitoly by měl být zahrnutý informace, které by škola v rámci PP měla poskytnout. Kromě kontaktu na vedení školy poskytuje též kontakty na pedagogy, kteří se nejvíce podílejí na přípravě preventivní strategie školy, tedy školního metodika prevence, výchovného poradce a školního psychologa, pokud má škola tuto pozici obsazenou. Tabulka také podává informace o specializačním studiu školního metodika prevence, popřípadě výchovného poradce a realizátorovi tohoto vzdělávání. Z tabulky je samozřejmě patrné o jaký typ školy se jedná, informuje o počtu tříd ve škole, počtu žáků a pedagogických pracovníků.

Krok 2.: Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího školního roku

Cílem analýzy výchozí situace je subjektivní pohled školy na aktuální realitu, ve které se nachází. Měla by být stručná (max. 20-25 vět), věcná a mít hodnotící charakter. Pro úspěšné naplnění této kapitoly je třeba zmapovat vnitřní a vnější zdroje školy. Dále provést monitoring školy a analýzu výchozí situace. K té je potřeba účast všech třídních učitelů, aby společně dokázali specifikovat situaci v konkrétních třídách v oblasti rizikového chování. Provádí se nejčastěji formou konkrétních otázek.

Krok 3.: Stanovte cíle PP

Tento dokument by měl obsahovat dlouhodobé a krátkodobé cíle školy, měly by být definovány tak, aby mohly být řádně provedeny a zkontrolovány.

Krátkodobé cíle - jsou zásadní součástí dokumentu PP. Měly by být zcela konkrétní pro dané cílové skupiny a měl by navazovat na preventivní strategii školy. Pokuste se stanovit priority a podle těch cíle řadit. V následující části PP už budou jen konkrétní opatření (aktivity), která povedou k realizaci těchto cílů. Cíle a opatření tedy spolu musejí korespondovat. K definování cílů při plánování PP lze využít model SMART. Ten nám může posloužit i k rychlému zhodnocení proveditelnosti školního programu.

Podle modelu SMART mají být cíle:

S – specifické

M – měřitelné

A – akceptovatelné

R – realistické

T – termínované

Dlouhodobé cíle - v rámci dokumentu PP se jedná pouze o stanovení základních cílů, ty musí jasně korespondovat s preventivní strategií školy. Dále musí být v souladu s Národní strategií primární prevence rizikového chování na období 2019 – 2027. Zohledňují všechny oblasti rizikového chování.

Krok 4.: Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Tato kapitola se věnuje popisu prostředků (opatření, aktivit), které naplňují výše definované cíle. Jednotlivé aktivity se musí soustředit na všechny cílové skupiny, tedy žáky, učitele i

rodiče. Zásadními položkami jsou ve všech cílových skupinách stručná charakteristika programu, jeho realizátor, termín konání aktivity a osoby za program zodpovědné.

U cílové skupiny žáků nás dále zajímá, jakého typu jsou programy primární prevence, které jsou pro ně ve škole realizovány. Typ programu primární prevence je pro potřeby metodického materiálu časově ohraničenou jednotku práce s cílovou skupinou, která má jasně definovaný proces a zároveň splňuje další kritéria stanovená ve Standardech odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence.

Krok 5.: *Proveďte evaluaci*

Evaluace je nezbytnou součástí Preventivního programu. Není to pouze nástroj hodnocení vykonané práce, ale především může (a měla by) sloužit jako jedno ze základních východisek pro plánování primárně preventivních aktivit pro příští rok. Na základě tohoto posouzení se zpracovatelé musí rozhodnout, zda v daném programu budou pokračovat i v následujícím roce. To souvisí jednak s tím, jak byl program v uplynulém roce úspěšný, ale také s tím, jaké jsou potřeby pro roky následující a zda daný program koresponduje s cíli pro další rok, popřípadě s další preventivní strategií školy. Na závěr evaluace je třeba odpovědět si na následující otázky:

- Bylo skutečně dosaženo stanoveného cíle?
- Budu opakovat tento přístup, postup? (fungují realizované programy, co je komplikuje, co je ovlivňuje)
- Na co se příští rok zaměřím? (stanovení nových cílů)

Hodnocení by mělo probíhat prostřednictvím třídních učitelů s podporou vedení školy v rámci spoluúčasti všech pedagogických a nepedagogických pracovníků dané školy.

Tip na inspirativní publikaci, jak vypracovat funkční Preventivní program

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/17/3758/Navrh-doporucene-struktury-minimalniho-preventivniho-programu-prevence-rizikoveho-chovani-pro-zakladni-skoly>

4. Hlavní aktéři primární prevence a její koordinace

4.1 Škola a výběr partnerů pro primární prevenci

Primární prevence ve školství vychází z doporučení MŠMT, který je zásadním partnerem v její tvorbě. Zároveň vychází z Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027.

V Mladé Boleslavi je v současné chvíli evidováno 10 mateřských škol, 10 základních škol a 13 středních škol a učilišť. Město Mladá Boleslav jako zřizovatel základních škol dlouhodobě podporuje primární prevenci především v těchto školách.

Školy jsou podle zákona povinné vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí a žáků a zajišťovat bezpečnost a zdraví, při vzdělávání, včetně předcházení rizikovému chování. Koncepce školské primární prevence rizikového chování ve městě Mladá Boleslav vychází ze zkušeností, ověřených doporučení a cílem je nastavit primární prevenci na vyšší stupeň kvality a efektivity.

První stupeň základních škol by měl být provázen programem primární prevence, který si může pedagog provádět s žáky napříč vzdělávacími předměty. Bezesporu velikou výhodou je důvěra k pedagogovi, respektování jeho autority, časová flexibilita pedagoga a jeho přímá účast na většině vyučovacích hodin vzdělávání třídy. Doporučují se metodiky, které jsou zaměřené na vytvoření zdravých životních návyků a postojů. Cílem je podpora zdraví a předat informace o škodlivosti tabáku a alkoholu. Významné je zaměřit se na zdravou atmosféru třídy, s nastavením hranic chování, respektování se navzájem. Podpořit chuť do vzdělávání a třídního působení. Významné jsou pobyty mimo školu, zážitkové programy, školy v přírodě apod.

Druhý stupeň školy má své specifika daná nově vytvořenými a poskládanými školními kolektivy. Působí nový třídní učitel. Nastává změna ve vzdělávání, působení různých pedagogických nároků a přístupů. Období, které bezesporu klade vyšší nároky na osobnost dítěte, komplikované pubertou a dospíváním. V rámci primární prevence je zásadní podílet se na rozvoji sociálních dovedností, zkvalitnění komunikace, vyjednávání, tolerance, respektování, zvládání stresu a konfliktů. Zároveň upevnění pevných postojů k rizikovému chování a nácvik odmítání návykové látky. Třídní učitelé mají omezené možnosti působení na svoji třídu. Často především časové. Velmi se osvědčují pravidelné třídnické hodiny. Jejich kvalitní vedení je nadstavbou pedagogické činnosti, nemělo by být o zameškaných hodinách, ale o spokojenosti a nespokojenosti žáků ve třídě. O tom, jak jim je, jaká je atmosféra třídního kolektivu. Co mohu udělat, aby mně, nebo druhému zde bylo lépe. Vzhledem k omezeným možnostem třídního učitele a také větší, či menší vybavenosti pedagogů se ideálně najímají erudovaní certifikovaní poskytovatelé dlouhodobé primární prevence, kteří zajistí kontinuitu a vyhovují stanoveným kritériím kvality a komplexnosti. Tyto certifikace uděluje Národní ústav pro vzdělávání ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. K tomu, aby

organizace získala certifikaci je nutné získání odborné způsobilosti, které má velmi přísná kritéria. Lze tedy předpokládat, že program bude efektivní pro vaši školu. Programy dlouhodobé primární prevence jsou nejčastěji nabízeny od 6. – 9. tříd, kdy organizace vstupují do škol 2 – 3x na školní rok, v rozsahu 3 – 4 vyučovací hodiny. Témata setkání jsou vždy po dohodě se školním metodikem prevence a třídním učitelem. Měly by být přizpůsobeny aktuální potřebě třídy a navazovat na další aktivity specifické i nespecifické primární prevence. Následně je vhodné se k probraným tématům vracet a vhodně je propojovat v rámci vzdělávacího programu, napříč mnohými předměty. Účast třídního učitele na programu primární prevence je nezbytná.

Nezastupitelnou úlohu pro atmosféru třídních kolektivů mají i adaptační pobyty, dále školy v přírodě, lyžařské i sportovní výcviky. Některé školy najímají buď externí organizace, nebo využívají svých školních psychologů, kteří zajistí část zážitkového programu pro třídy.

V průběhu roku 2016 byl na webových stránkách Národního ústavu pro vzdělávání spuštěn nový on-line katalog certifikovaných programů. Nabízí přehled programů a pomocí nastavených filtrů i vhodné vyhledání preventivních programů například podle krajů, cílové skupiny nebo typů rizikového chování. Více na:

<http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/novy-on-line-katalog-certifikovanych-programu>

Kromě těchto dlouhodobých programů je velmi vhodné doplnit preventivní program i dalšími programy a aktivitami, které napomáhají dětem upevnit postoj k rizikovému chování. Programy však vybírejte velmi pečlivě a zodpovědně. Pokud budete spolupracovat s organizacemi, které nemají certifikaci, věnujte pozornost informacím o programu, jeho časovému rozpisu, kdo bude program lektorovat, zda je program pravidelně supervidován a jak to bude ve vaší škole probíhat. Kvalitní program se pozná i podle toho, že poskytovatel se zajímá o danou skupinu, přizpůsobuje program cílové skupině, tedy věku i případné aktuální situaci, která se ve škole vyskytuje.

Pozor na rozdíl: akreditace X certifikace

Akreditace se uděluje pouze pro programy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, tedy to, co zažijete na akreditovaném programu, nemusí korespondovat s tím, co zažijí děti ve školách.

Akreditace = program pro dospělé, Certifikace = program pro děti

Ověřená a nezastupitelná je spolupráce s **Městskou policií Mladá Boleslav**, která nabízí 27 různých na sebe navazujících preventivních programů pro všechny věkové skupiny obyvatelstva města i jeho okolí. Jednotlivé preventivní programy na sebe systematicky navazují a děti prostřednictvím programů získávají potřebné znalosti a dovednosti týkající se jejich bezpečnosti od mateřských škol až do dospělosti. Preventivní programy MP realizuje i mimo Mladou Boleslav a to vždy výslovně na základě žádostí školských zařízení a po konzultaci s P ČR.

Mateřské školy:

„Bezpečné chování“ Cílem preventivního programu je připravit děti na správné řešení nebezpečných situací. Jedná se například o kontakt s cizím člověkem, s nálezem použité injekční stříkačky, základy protidrogové výchovy.

„Bezpečné chování v dopravě“ Cílem preventivního programu je připravit děti na správné řešení nebezpečných situací dopravě. Jedná se o trénink správného přecházení vozovky, používání reflexních prvků a podobně.

„Mobilní dopravní hřiště“ Cílem preventivního programu je utvrdit získané teoretické návyky z předchozího preventivního programu a převést je do praxe na mobilním dopravním hřišti.

„Exkurze u MP“ Cílem preventivního programu je dětem přiblížit práci strážníků, policistů, se zaměřením na posílení důvěry dětí k uniformě.

„Bezpečně se zvířaty“ Cílem preventivního programu je dětem vysvětlit, na základě atraktivní ukázky výcviku služebního psa městské policie, bezpečné chování ke zvířatům, včetně tréninku bezpečnostní polohy.

Základní školy:

„Bezpečné chování I a II.“ Program navazuje na programy z MŠ. Cílem preventivního programu je připravit děti na správné řešení nebezpečných situací s cílem takovým jednáním předcházet. Druhá část programu je zaměřená na praktickou výuku komunikace s pracovníky tísňových linek.

„Základy právního vědomí“ Cílem preventivního programu je dětem vysvětlit smysl a účel práva jako prostředku k prosazování zákonnosti. Seznámení se základními právními pojmy.

„Nebezpečný internet“ Cílem preventivního programu je připravit děti na nebezpečí, která na ně číhají při komunikaci prostřednictvím mobilních technologií.

„Stop závislostem!“ Cílem preventivního programu je dětem ukázat nebezpečí, které pro ně znamená užívání návykových látek. Program čerpá z publikací Prim. MUDr. Karla Nešpora CSc.

„Exkurze u MP“ Cílem preventivního programu je dětem přiblížit práci strážníků, policistů, se zaměřením na potenciální budoucí výběr povolání. Navazuje na programy školských zařízení.

„Sociálně patologické jevy“ Cílem preventivního programu je děti informovat i o dalších nebezpečných jevech ve společnosti. (Nejčastěji se realizuje s konkrétním zaměřením dle požadavku školy, například šikana, kyberšikana apod.)

„Listina základních práv a svobod“ Cílem preventivního programu je dětem vysvětlit hodnotový princip naší společnosti s přihlédnutím k návaznosti na trestní řád. Navazuje na výuku v předmětu Občanská výchova.

„Bezpečně se zvířaty“ Preventivní program navazuje na programy realizované v MŠ. Jeho cílem je dětem vysvětlit pravidla bezpečného chování ke zvířatům, včetně tréninku bezpečnostní polohy.

Střední školy a učiliště:

„Základy právního vědomí II.“ Cílem preventivního programu je studentům vysvětlit smysl a účel práva jako prostředku k prosazování zákonnosti. Jejich trestní odpovědnost a další aspekty vyplývající z trestní odpovědnosti.

„Nebezpečný internet II.“ Cílem preventivního programu je připravit studenty na nebezpečí, která na ně číhají při komunikaci prostřednictvím mobilních technologií se zaměřením, aby se nestali obětí ani pachatelem trestné činnosti.

„Stop závislostem! II.“ Cílem preventivního programu je studentům ukázat nebezpečí, které pro ně znamená užívání návykových látek v návaznosti na páchání trestné činnosti. Program čerpá z publikací Prim. MUDr. Karla Nešpora CSc.

„ Sebeobrana“ Cílem preventivního programu je připravit rizikové skupiny mládeže na řešení krizových situací.

Řadu programů nabízí i **Policie ČR.**

Děle školy spolupracují s organizací **Hasík CZ**, tento vzdělávací program je akreditován MŠMT pod č. j. 1520/2016-1-27, s platností do roku 2019.

Oblíbené jsou i programy pro dospívající děti – odděleně pro dívky a chlapce s tematikou puberty a sexuality.

Vhodné je určitě doplnit programy první pomoci, např. akreditovaná vzdělávací instituce MŠMT s názvem Záchranáři s.r.o. nabízí program „Dny pro záchranu života“. Některé školy dlouhodobě spolupracují se Střední zdravotnickou školou - program - První pomoc.

Samostatné oddělení Ministerstva dopravy ČR s názvem BESIP se věnuje výuce dopravní výchovy dětí ve školách.

Nezastupitelnou úlohu v koncepci primární prevence mají i programy nespecifické primární prevence, kam patří divadelní a výchovné koncerty, exkurze, školy v přírodě, výlety, spolupráce na kampaních, projektové vyučování, apod.

4.2 Školní metodici prevence

Jejich pracovní činnosti jsme se podrobně věnovali v kapitole 3.2.

JMÉNO	ŠKOLA	KONTAKT
Mgr. Irena Pavlásková	Komenského náměstí 76	pavlaskova@1zsmb.cz
Mgr. Lenka Šimonová	Komenského náměstí 91	simonova@2zsmb.cz
Mgr. Pavla Čermáková	Laurinova 135 / 3	pavla.cermakova@zsbenese.cz
Mgr. Blanka Svobodová	Svatovítská 574	svobodova@4zs.mb-net.cz

Mgr. Zuzana Kurková	Dukelská 1112	kurkova@5zsmb.cz
Mgr. Michaela Egertová	Jilemnického 1152	michaela.egertova@6zsmb.cz
Mgr. Kateřina Smrčková	Václavkova 1082	Smrckova.K@seznam.cz
Mgr. Vladimíra Marušková		vladimira.maruskova@seznam.cz
Mgr. Oto Rosák	Václavkova 1040	rosak@8zsmb.cz
Mgr. Petra Syrovátková	17.listopadu 1325	petra.syrovatkova@zspastelka.cz
Mgr. Martina Kolečkářová	Bakovská 7, Debrž	koleckarova@skoladebr.cz
Mgr. Jana Šťastná		stastna@skoladebr.cz

Aktualizace květen 2019

4.3 Koordinátor primární prevence města

Koordinátor primární prevence města Mladá Boleslav je pracovníkem Magistrátu města, odboru školství, kultury a tělovýchovy. Spolupracuje se školami, zajímá se o aktuální potřeby a proměny rizikového chování v rámci regionu. Město Mladá Boleslav je díky automobilovému průmyslu městem s relativně vysokou nabídkou pracovních míst. To ale souvisí s tím, že do regionu za touto vidinou bohatě se rozvíjejícího města přichází jednotlivci i rodiny s dětmi. Dospělí často pracují ve směnných provozech a je těžké skloubit práci a péči o děti v novém prostředí. Přichází i cizinci, mnohdy nejsou jazykově vybaveni, obtížně se orientují i v běžných situacích. Tlak na výkon a dosahování stále lepších výsledků, s sebou přináší množství problémů u zaměstnanců a dále pak přeneseně v celých jejich rodinných systémech, kdy obecně na vztahy a děti nezbývá příliš mnoho času. To se projevuje mimo jiného i ve školách, kde přibývá problematických dětí.

Město Mladá Boleslav také dlouhodobě přispívá na činnost školních psychologů, kteří působí ve školách. Zajišťuje jim pravidelné supervizní setkání.

Podporuje pedagogy ve vzdělávání a upevnění si sociálních dovedností v práci s třídním kolektivem. Podporuje aktivní vedení třídnických hodin a zdravé klima školních kolektivů.

Financuje, nebo spolufinancuje i další vzdělávání žáků, pedagogů, školních metodiků prevence, školních psychologů a rodičů to díky významné pomoci nadačního fondu Šance pro děti, který byl zřízen Statutárním městem Mladá Boleslav a dlouhodobě podporuje primární prevenci na školách a zároveň mimořádně talentované děti v jejich rozvoji.

Bc. Petra Kristlová	kristlova@mb-net.cz	Tel. 326 716 237
---------------------	--	------------------

4.4 Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Metodik prevence v PPP zajišťuje metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady, semináře a poskytuje jim individuální konzultace.

Na žádost školy pomáhá a spolupracuje se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy ve školním prostředí související s výskytem rizikového chování.

Mgr. Radmila Sabolová	sabolova@pppsk.cz	Tel. 326 731 066
-----------------------	--	------------------

4.5 Krajský školský koordinátor prevence

Krajský školský koordinátor prevence vypracovává koncepční materiály, metodicky vede a podporuje metodiky v pedagogicko-psychologických poradnách. Předává jim aktuální informace o možnostech vzdělávání a financování primární prevence z kapitoly středočeského kraje. Organizuje setkání metodiků 2 x ročně. Realizuje odborné semináře a konference primární prevence rizikového chování.

Ing. Pavla Hemerková	hemerkova@kr-s.cz	Tel. 257280314
----------------------	--	----------------

5. Financování

Účinná opatření primární prevence není možné realizovat bez adekvátního zabezpečení finančních zdrojů. Je však nutné, aby podpořené aktivity splňovaly kritéria efektivity (cena / výkon) a kvality (certifikace u MŠMT).

Město Mladá Boleslav dlouhodobě a významně podporuje programy certifikované dlouhodobé primární prevence na školách. I ve školním roce 2019 / 2020 počítá s pokračující významnou podporou a navýšením financí. Zavazuje se, k částce minimálně 500.000,- Kč ročně pro školy, určené k primární prevenci rizikového chování. Tato částka je začátkem nastávající změny, evaluace programů i minimální preventivních programů škol ukáže skutečný vývoj a potřeby. Město dále významně podporuje působení školních psychologů ve školním prostředí.

Oblast primární prevence je a musí být finančně zajištěna z více zdrojů.

MŠMT finančně zajišťuje specifické i nespecifické programy primární prevence a to formou dotačních řízení. Jsou podporovány projekty individuální, určeny pro školy, také projekty na vzdělávání školních metodiků prevence. Finančně podporuje také programy

nespecifické primární prevence a o především programy s nabídkou smysluplného trávení volného času a podporou zdravého životního stylu.

Dále středočeský kraj každoročně vyhlašuje dotační program “Podpora primární prevence“ v rámci Fondu vzdělávání, sportu, volného času a primární prevence. Bližší informace jsou zveřejněné na úřední desce a webových stránkách Krajského úřadu Středočeského kraje.

Důležitým zdrojem financování primární prevence jsou i strukturální fondy EU. Výzvou s názvem Šablony II. mohou úspěšní žadatelé financovat například školní asistenty, psychology, nebo speciální pedagogy.

6. Příklady dobré praxe a doporučení

Pro školního metodika prevence i vedení samotné školy je někdy velmi obtížné se zorientovat v nabízeném množství programů. Pokusíme se nyní nabídnout alespoň základní kritéria pro vaši lepší orientaci a upevnění postojů volby pro vaši školu.

- Programy by měly být vyzkoušené a realizované delší dobu
- Musí být k dispozici podklady k programu, včetně použitých metod a postupů
- Program musí obsahovat evaluaci alespoň přípravy a procesu, aby bylo zřejmé, že byl správně realizován
- Za programy stojí seriózní organizace, tým, nebo pracovník, který je fundovaný v oboru
- Z programu je jasné, pro jakou cílovou skupinu je určen, že je bezpečný s minimem potencionálních rizik

Certifikované programy mají odbornou způsobilost MŠMT. Jejich vedení je ale vždy i jednotlivců a jejich přístupu. Program je koncipovaný předem, ale nikdy se pevně a jasně neví, jak do něj třída bude aktivně vstupovat a zda ji „pohltní“, či „unudí“. Stejně vedený program, stejnými lektory a ve stejné věkové třídě bude vypadat pokaždé jinak. Třída, třídní učitel i lektori jsou spolutvůrci daného tématu. Proto ani tyto programy nezaručují 100 % spokojenost dětí ani vedení škol. Je nezbytné komunikovat, předávat si informace a diskutovat nad jednotlivými přístupy a vlastní zkušeností. Komunikovat o programech s třídním učitelem, metodikem prevence, vedením školy, realizátory programů i koordinátorem města MB.

6.1 Doporučení a tipy pro Vás / programy které lze provádět svépomocí

- ***Normální je nekouřit***

Všeobecná PP, děti mladšího školního věku, 7 – 11 let

Zaměřeno na podporu zdravého životního stylu především prevenci kouření.

Program obsahuje 5 dílů manuálů, pro děti od 1. – 5. třídy, díly na sebe systematicky navazují a zvyšuje se úroveň znalostí a dovedností. V každém ročníku je tedy 5 lekcí x 45 minut.

Personální nároky: absolvovaný workshop zaměřený na práci s manuálem, vhodné pro třídní učitele 1. stupně.

- ***Kočíčí zahrada***

Všeobecná PP, pro děti mladšího školního věku 7- 10 let

Zaměřeno na rozvoj sociálních dovedností v kontextu prevence rizikového chování.

Metodika obsahuje 12 lekcí. Každou z nich tvoří samotný příběh z kočíčí zahrady, jejíž obyvatelé prožívají společná dobrodružství, řeší své každodenní starosti i úspěchy.

Personální nároky: absolvovaný kurz v rozsahu 8 hodin a 6 hodin následných skupinových supervizních setkání, vhodné pro třídní učitele

- ***Metodika prevence užívání návykových látek Unplugged***

Všeobecná PP, žáci 6., 7. tříd

12 vyučovacích hodin, rozdělených do 3 bloků

Zaměřeno na užívání konopných drog, tabáku, alkoholu, legálních a nelegálních drog

Jedná se o metodiku pro učitele, včetně pracovních sešitů a manuálu pro jejich vedení.

Personální nároky: 2 denní kurz v metodice (16 hodin), doplněný supervizí (12 hodin), vhodné pro školní metodiky prevence.

Všechny zmíněné programy jsou akreditované u MŠMT.
--

6.2 Doporučení a typy pro Vás / programy prováděné externími poskytovateli

/Poskytovatelé jsou řazeni abecedně, nikoliv podle preferencí/

- **Advaita**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné, selektivní i indikované primární prevence

Programy pro žáky 6. – 9. tříd

Programy zaměřené na prevenci rizikového chování

<https://advaitaliberec.cz/primarni-prevence/>

- **Etické dílny na školách**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné primární prevence

Programy od 1. – 9. třídy

Klade důraz na propojení osobnostní a sociální výchovy mladého člověka, upozorňuje na možná rizika.

<https://www.etickedilny.cz/>

- **Jules a Jim**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné a selektivní primární prevence

Nabízí účast na adaptačních pobytech

Např. programy „Nekuřátka“ (3. – 5. třída) a „Típní to! I“ (6. – 7. třída)

Zaměřeno na utváření pevných postojů k tabákovým výrobkům

Programy na další formy rizikového chování, např. alkohol, šikana, poruchy příjmu potravy, závislost na moderních technologiích apod.

Programy osobnostně sociální výchovy – např. efektivní komunikace, péče o sebe, zvládání konfliktů apod.

Vzdělávání a rozvoj pedagogů, specializační studium školních metodiků prevence

<https://www.julesajim.cz/sluzby/vpp/>

- **Maják**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné, selektivní i indikované primární prevence

Nabízí účast na adaptačních pobytech

Nabízí programy pro třídní kolektivy od 2. – 9. třídy

Vzdělávání a rozvoj pedagogů, přednášky pro rodiče

<http://www.majakops.cz/index.php>

- **Magdaléna o.p.s.**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné, selektivní primární prevence

Nabízí účast na adaptačních pobytech

Nabízí programy pro třídní kolektivy od 6. – 9. třídy

Nabízí vzdělávání pro pedagogy, včetně metodiky Kočičí zahrada a Unplugged, specializační studium školních metodiků prevence

<http://www.magdalena-ops.eu/cz/primární-prevence>

- **Prev - centrum**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné, selektivní a indikované primární prevence

Nabízí programy pro třídní kolektivy od 2. – 9. tříd

Nabízí vzdělávání pro pedagogy a rodiče

<https://www.prevcentrum.cz/nase-sluzby/>

- **Semiramis z.ú.**

Certifikovaný poskytovatel všeobecné, selektivní a indikované primární prevence

Nabízí programy pro třídní kolektivy od 4. – 9. tříd

Nabízí vzdělávání pro pedagogy, včetně metodiky Kočičí zahrada, přednášky pro rodiče, specializační studium pro školní metodiky prevence

Nabízí pravidelné setkání školních metodiků prevence 2 x ročně

<https://www.os-semiramis.cz/os-site/>

Všechny zmíněné organizace jsou certifikované u MŠMT.

- **Městská policie Mladá Boleslav**

Preventivní programy MP Mladá Boleslav (viz. nabídka preventivních programů realizovaných odd. prevence kriminality MP Mladá Boleslav)

<https://www.mpmb.cz>

Další inspiraci příkladů dobré praxe lze nalézt na odkazu:

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/17/3759/Priklady-dobre-praxe-programu-skolske-prevence-rizikoveho-chovani>

7. Přínos koncepce a závěr

Koncepce primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v Mladé Boleslavi má být pomocným a jednotícím nástrojem, jak zvýšit kvalitu, efektivitu a kontinuitu primární prevence v jednotlivých školách. Město Mladá Boleslav jako zřizovatel základních škol si velmi dobře uvědomuje narůstající problematické chování žáků ve školách, vyšší nároky na pedagogy, narůstající počty dětí se specifickými poruchami chování a vzdělávání. Cítí zodpovědnost pomoci školám problém řešit. Dlouhodobě podporuje působení školních psychologů ve školách a cílem je navýšit pracovní úvazek na 0,5 v každé škole. Podpora primární prevence a navyšování financí pro tuto oblast je dalším klíčovým krokem k pozitivní změně.

Zároveň požaduje větší aktivitu a zaujetí škol pro tuto problematiku. Preventivní program je dokument školy, který musí být každoročně vytvářen dle aktuální potřeby škol, řádně plněn a hodnocen. Školy, které čerpají prostředky od města se zavazují k zodpovědnému nakládání s nimi a to v rámci dokumentu Koncepce primární prevence rizikového chování v Mladé Boleslavi, včetně zhotovení závěrečné zprávy za uplynulý školní rok, nejpozději k 30.8. uplynulého školního roku. Závěrečná zpráva bude vytvořena do předem stanoveného formuláře a tento dokument bude sloužit k nastavování dalších mantinelů a priorit ze strany města. Zároveň jsou školy zodpovědné za podporu vzdělávání školních metodiků prevence, dle uvedeného standardu v dokumentu. Školní metodici prevence budou mít pravidelné setkání spolu s koordinátorem primární prevence v Mladé Boleslavi, s metodikem prevence v PP poradně a dalšími subjekty, přizvanými k aktuálním tématům a to minimálně 2 x ročně.

8. Kontakty na mladoboleslavskou síť služeb

Pedagogicko-psychologická poradna MB
Mgr. Radmila Sabolová
Adresa: Václavkova 1040, Mladá Boleslav, 293 01
Telefon: 326 731 066
E-mail: sabolova@pppsk.cz
Web: www.pppstredoceska.cz

Koordinátor města MB - primární prevence rizikového chování
Bc. Petra Kristlová
Adresa: Magistrát MB, Staroměstské náměstí 69
Telefon: 326 721 237
Email: kristlova@mb-net.cz

Vedoucí oddělení bezpečnosti a kriminality
Mgr. Bc. Vladislav Král
Adresa: Magistrát MB, Staroměstské náměstí 69
Telefon: 326 716 198
Email: kral@mb-net.cz

Městská policie Mladá Boleslav
Mgr. Bc. Ondřej Kubala, zástupce ředitele MP
Adresa: Městská policie, Palackého 68
Telefon: 326 328 464
Email: ondrej.kubala@mb-net.cz

Policie ČR
Lucie Nováková - Územní odbor PČR, tisková mluvčí
Adresa: Boleslavská 1164, Kosmonosy
Telefon: 974 877 207, 725 575 933
Email: lucie.novakova2@pcr.cz

Centrum primární prevence Středočeského kraje
Adresa: Sadová 2107, Nymburk, 288 02
Tereza Müllerová, DiS., vedoucí centra PP Středočeský kraj
Telefon: 733 184 995
E-mail: mullerova@os-semiramis.cz

K-centrum Mladá Boleslav
Adresa: Ptácká 162, Mladá Boleslav, 293 01
Telefon: 326 303 467, 724 290 697
E-mail: k-centrum-mb@os-semiramis.cz
Web: www.os-semiramis.cz

Linka důvěry a Centrum psychoterapie Mladá Boleslav
Renata Nekolová
Adresa: Václavkova 950, Mladá Boleslav, 293 01
Telefon: 326 741 481
Web: www.linka-duvery-mb.cz

Magistrát města Mladá Boleslav
Odbor sociálních věcí: Mgr. Andrea Reslová – 326 716 170 reslova@mb-net.cz
OSPOD péče o rodinu a děti: Šárka Večeřová, DiS. – 326 716 181 veceroва@mb-net.cz
OSPOD sociální prevence: Soňa Hájková – 326 716 132 hajkovas@mb-net.cz

Použitá literatura a inspirativní odkazy

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (eds.) (2010). Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Miovský, M. et al. (2012). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Miovský, Skácelová, Čablová, Veselá, Zapletalová (2012) Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha : Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Širůčková, Miovský, Skácelová, Gabrhelík et al. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Skácelová L.,(2012). Metodiky práce s dětmi v oblasti primární prevence rizikových jevů. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Nešpor, K. (1995). Prevence problémů působených návykovými látkami na školách. Příručka pro pedagogy. Praha: Besip

MŠMT (2005). Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek. Praha: MŠMT.

MŠMT. Národní strategie primární prevence u rizikového chování u dětí a mládeže 2019-2027. [online] 2019. Dostupné z [www](http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf):

http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online] 2010. Dostupné z [www](http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny):

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Nevoralová, M. Vymezení rizikového chování. In: Klinika adiktologie.cz [online]. 10.8.2011[cit. 27.10.2013] Dostupné z:

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3074/Vymezeni-rizikoveho-chovani>

Nevoralová, M. Rozdělení primární prevence. In: Klinika adiktologie.cz [online]. 10.8.2011[cit. 27.10.2013] Dostupné z:

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/>